

GRAHOVA UŠ (*Acyrtosiphon pisum* [Harris])

Prave listne uši (Aphididae) so drobne in majhne fitofagne vrste žuželk. Njihov napad na rastlinah pogosto opazimo šele po poškodbah, kjer s sesanjem hranilnih snovi povzročajo neposredno škodo na rastlinah. Grahova uš s sesanjem povzroča poškodbe na mladih listih in na strokih. Je pomemben škodljivec krmnega graha, lucerne in detelje.

Poškodbe

Kolonije grahove uši s sesanjem povzročajo neposredno škodo na mladih listih in strokih graha. Slednji se nepravilno razvijajo, zaostajajo v rasti in so le delno polni. Napadene rastline, ki so manjše od 15 cm, venijo in največkrat propadejo. Poleg tega grahova uš izloča medeno roso, na katero se naselijo glive sajavosti. Še pomembnejša je posredna škoda, ki jo povzroča s prenašanjem več kot 30 vrst rastlinskih virusov kot je, na primer, virus izrastkov in mozaika navadnega graha (PEMV).

Slika 1: Uši na stroku (foto: R. Dransfield, https://influentialpoints.com/Gallery/Acyrtosiphon_pisum_Pea_aphid.htm)

Opis in bionomija

Prave listne uši (Aphididae) so velike od 1,5 do 3,5 mm, nekatere vrste zrastejo tudi do 7 mm. Njihovo mehko telo ima jasno oblikovano glavo, oprsje in sorazmerno velik zadek. Na tipalkah se nahajajo dihalni organi. Pri odraslih listnih ušeh se pojavljata nekrilata in krilata oblika. Krilate uši imajo na oprsju dva para prosojnih kril z nekaj žilami. Prednji par kril je znatno večji od zadnjega. Zadek je sestavljen iz 10 členov. Deseti, zadnji zadkov člen ima na hrbtni strani značilen repek (*cauda*). Na petem zadkovem členku izraščata dve cevki (*sifona*). Nekatere vrste med hranjenjem, skozi analno odprtino, izločajo lepljivi sladkorni izloček, ki ga strokovno imenujemo medena rosa ali mana.

Listne uši imajo nepopolno preobrazbo (hemimetabola), brez stadija bube. Razmnožujejo se nespolno (partenogenetsko) in spolno. Navadno enemu spolnemu rodu sledi večje število nespolnih (deviškorodnih). Pri vrstah, ki imajo popoln oz. holociklični razvoj, se iz prezimljenega jajčeca spomladi izleže uš temeljnica (nekrilata samica), ki je prva posameznica nespolnega razvoja listnih uši. Njeni potomci so skozi vso pomlad in poletje živorodne samice, dokler jeseni ne nastopi čas za oploditev. Takrat se pojavijo krilati samci, ki oplodijo samice.

Anholociklične vrste nimajo spolnega rodu in se razmnožujejo nespolno. Prezimijo kot odrasle uši ali nimfe. V kontinentalnem podnebju se pojavljajo vrste, ki imajo obe razvojni obliki.

Prezimovanje večine vrst listnih uši je povezano z zimskim gostiteljem, ki je navadno lesnata rastlina, spomladi pa preletijo na drugotne zelnate ali lesnate gostitelje. Govorimo o dvodomnih vrstah listnih uši (heterecične). Na poletnih gostiteljskih rastlinah se pojavljajo le nespolni rodovi, medtem ko jeseni preletijo na zimskega gostitelja, kjer sledi spolno razmnoževanje in oplojene samice odložijo jajčeca, ki prezimijo. Vrste uši, katerih razvoj je povezan le z eno rastlinsko vrsto, imenujemo enodomne (monoecične).

Grahova uš - *Acyrtosiphon pisum* [Harris]

- Vrsta je kozmopolit.
- V hladnejših območjih ima holociklični v toplejših pa anholociklični razvoj.
- Nekrilate oblike listnih uši so vretenaste oblike, velike od 3,5 do 5 mm.
- Običajno so na grahu zelene, pojavljajo pa se tudi v različnih rasah in barvah.
- Tiplalke daljše od telesa.

Slika 2: Nekrilate neodrasla grahova uš (foto: R. Dransfield, https://influentialpoints.com/Gallery/Acyrtosiphon_pisum_Pea_aphid.htm)

Varstvo

Nekemično zatiranje

Listne uši plenijo ali parazitirajo številni naravni sovražniki. Grahovo uš napadajo parazitoidi iz rodu *Aphidius* in *Praon*. Navadno se koristni organizmi, kot so plenilci in parazitoidi, pojavijo ob povečanju številčnosti listnih uši v posevku. Z različnimi ukrepi in zmerno uporabo insekticidov skrbimo za ohranjanje koristnih organizmov, ki vzdržujejo populacijo listnih uši pod pragom gospodarske škode.

Kemično zatiranje

Listne uši z uporabo insekticidov zatiramo ob preseganju praga škodljivosti, ki znaša 5 do 10 uši na poganjek.

Besedilo: Špela Modic

Datum nastanka: oktober 2020

Uporabljeni viri:

Čamprag, D., 1983. Priručnik izveštanje i prognoze službe zaštite poljoprivrednih kultura. Beograd, Savez društava za zaštitu bilja Jugoslavije: 682 str.

Jakiewicz, B. in Kmiec, K. 2007. The occurrence of *Panaphis juglandis* (Goetze) and *Chromaphis juglandicola* (Kalt.) on walnut under the urban conditions of Lublin.

Blackman R.L., Eastop V.F. 1994. Aphids on the World's Trees. An identification and information guide., Department of Entomology, The Natural History Museum, London, 987 str.

https://influentialpoints.com/Gallery/Panaphis_juglandis_Large_walnut_aphid.htm

Čamprag, D., 1983. Priručnik izveštanje i prognoze službe zaštite poljoprivrednih kultura. Beograd, Savez društava za zaštitu bilja Jugoslavije: 682 str.